

Ergun Çelebi'nin Yaşadığı Dönem: Siyasi, Sosyal ve İlmî Ortam

İsmail Çiftcioğlu*

Kütahya, Germiyan Beyliği döneminde Mevleviliğin önemli merkezlerinden biriydi¹. Şehrin, bu tarikat ile ilk teması beyliğin kurucusu I. Yakub Bey'in saltanatının (1300-1340) ilk yıllarında gerçekleşmiştir. Mevlevi kaynaklarına göre Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled (ö. 1312) Mevleviliği yaymak amacıyla Kütahya'ya ziyaretlerde bulunmuş, hatta bir gazelinde bu beldeden övgüyle bahsetmiştir. Sultan Veled'den sonra halife olan oğlu Ulu Arif Çelebi (ö. 1320) de Batı Anadolu'ya yaptığı seyahatler çerçevesinde bu şehre uğramayı ihmal etmemiştir. Ahmed Eflâkî, bu ziyaretlerden birinde onun, Yakub Bey ile görüştüğünü ve ismi anılan Germiyan beyinin Mevleviliğe intisap ettiğini belirtir. Yakub Bey bu görüşmeden bir süre sonra Ulu Arif Çelebi adına Afyonkarahisar'daki Mevlevihaneye bazı gelirler bağlayarak Mevlâna ailesine olan muhabbetini göstermiştir. Germiyan sarayının Mevlevi çevrelere olan desteğinin bundan sonra da devam ettiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Yakub Bey'in yerine geçen Mehmed Bey'in (1340-1361) Mevlevilerle ilişkileri hakkında bilgi mevcut değilse de, oğlu Süleyman Şah'ın (1361-1387), Sultan Veled'in kızı ile evlendiğine dair bazı Mevlevi kaynaklarında kayıtlara rastlanmaktadır. Kronolojik bakımdan bu evliliğin gerçekleşmesi mümkün görünmemekle birlikte, Kütahya Mevlevileri arasında böyle bir anlayışın hâkim olması, en azından ismi anılan hükümdarın bu zümreye olan yakınlığına işaret etmektedir.

Kütahya'da Mevleviliğin yayılmasında hiç kuşkusuz Ergun Çelebi'ye isnat edilen dergâhın önemli rolü olmuştur. Kaynaklarda zaviye ve âsitâne olarak da geçen dergâhın ilk hâliyle I. Yakub Bey zama-

---

* Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Germiyan Beyliği döneminde Mevleviliğin Kütahya'da yayılışı hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Çiftcioğlu, "Germiyanlıların Döneminde Kütahya'da Mevlevilik", *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, (2004), s. 147-153.

nında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Ulu Arif Çelebi'nin seyahatlerinde ona refakat eden Ahmed Eflâkî'nin, eserinde Kütahya'yı ziyaretleri sırasında zaviyede kaldıklarını belirtmesi, yapının Arif Çelebi'nin vefat tarihi olan 1320 yılından önce teşekkül ettiğini göstermektedir. Bugün Hezâr Dinârî Mescidi adıyla bilinen ve aynı zamanda türbe fonksiyonu gören bölümün, sözü edilen zaviye olduğu tahmin edilmektedir. Ergun Çelebi'nin uzun süre meşihat ettiği bu dergâh, zamanla Konya ve Afyonkarahisar Mevlevihanelerinden sonra tarikatın önemli üçüncü merkezi hâline gelmiştir.

Ergun Çelebi'nin Tarihî Şahsiyeti

Kütahya Mevlevihanesi'nin ilk şeyhi olarak kabul edilen Celâledin Ergun Çelebi'nin hayatına dair bilinenler Sâkıb Mustafa Dede'nin (ö. 1735) *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserine dayanmaktadır. Mevleviliğin önemli kaynakları arasında kabul edilen, bununla beraber içinde kronolojik bazı yanlışlıkları da barındıran² bu esere göre Ergun Çelebi, Germiyanoglu Süleyman Şah'ın torunudur. Başka bir ifadeyle bu hükümdarın Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun ile evliliğinden doğan Burhaneddin İlyas Paşa'nın oğludur. Ulu Arif Çelebi, Emir Âlim Çelebi (ö. 1338) ve Emir Vâcid Çelebi (ö. 1342) ile Divane Mehmed Çelebi'nin babası Abâpûş-i Veli'den (ö. 1485), feyz almış, Bursa'da Geyikli Baba ile görüşmüştür. Ayrıca Ahî Evran (ö. 1261) ile Germiyan döneminin ileri gelen ulemasından İshak Fakih ile dostlukları bulunmaktadır. Ahî Mustafa, Ahî Erbasan ve Ahî İzzeddin gibi Kütahya'nın ileri gelen Ahîleri de onun müritlerindedir³.

Sâkıb Mustafa Dede'nin buraya kadar vermiş olduğu bilgilere baktığında kronolojik bazı tutarsızlıkların bulunduğu hemen fark edilmektedir. Bunlardan ilki Süleyman Şah'ın, Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun'la evlenmesi ve Ergun Çelebi'nin de onun torunu olduğu meselesidir. Eflâkî'deki kayıtlara göre,⁴ Mutahhara Hatun, Mevlâna'nın yakın dostlarından kuyumcu Selâhaddin Zerkûb'un (ö. 1258) kızı Fatma Hatun'dan doğmuştur. Fatma Hatun Sultan Veled

² Abdülbaki Gölpınarlı, Sâkıb Mustafa Dede'nin, eserini yazarken olayların aşlını araştırmadığını, zaman ve mekâna dikkat etmediğini belirtir. *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, (İstanbul, 1983), s. 111-114, 122-124).

³ Bkz. *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, (Kahire, 1283), I, s. 60-61, 76, 85-86; Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 122.

⁴ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, (İstanbul, 1987), II, s. 114, 119, 120-121, 250-251.

ile babasının vefatından önce evlenmiştir. Bu durumda ölüm tarihi 1387 olan Süleyman Şah'ın, 1258 senesinden önce veya bu tarihlerde doğduğu anlaşılan Mutahhara Hatun ile evlenmesi mümkün görünmemektedir⁵. Bu arada Mutahhara Hatun'un, İlyas Paşa ve Hızır Paşa adlı iki çocuğunun bulunduğunu ifade eden Eflâkî'nin, onun Süleyman Şah ile evlendiğinden hiç bahsetmemesi de oldukça düşündürücüdür.

Sâkıb Mustafa Dede'nin, Ergun Çelebi'nin feyz aldığı Mevlevi şeyhleri arasında Abâpûş-i Veli'yi zikretmesi, ayrıca Anadolu'da Ahî teşkilatının kurucusu olarak kabul edilen Ahî Evran'ı onun dostları arasında göstermesi, yine kronolojik bakımdan gerçeği yansıtmamaktadır. Zira bu şahsiyetlerden Abâpûş-i Veli'nin 1485;⁶ Ahî Evran'ın ise 1261 yılında Kırşehir'de vefat ettiği bilinmektedir. Şu hâlde 1373 tarihinde öldüğü anlaşılan Ergun Çelebi'nin bu zatlar ile ilişkisinin olması mümkün değildir. Öyle anlaşılıyor ki Sâkıb Dede, Ergun Çelebi'nin Mevlevilikteki nüfuzuna dikkat çekmek istemiş ve bu nedenle onu, hiçbir tarihî tenkide tâbi tutmadan sözü edilen kişilerle irtibatlandırmıştır.

Sefine'de, Ergun Çelebi'nin Ulu Arif Çelebi'den feyz aldığı ifade edilmesi onun, I. Yakub Bey'in saltanatının ilk yıllarında hayatta olduğunu göstermektedir. Dergâhında hangi tarihten itibaren meşihat etmeye başladığı tespit edilemeyen Çelebi'nin, Ulu Arif Çelebi'nin 1320 yılından önce Kütahya'ya yaptığı ziyaretleri sırasında henüz posta oturmadığı anlaşılmaktadır. Zira o, bu seyahatler esnasında şeyhlik yapıyor olsaydı dergâhta konakladıklarını bizzat ifade eden Ahmed Eflâkî'nin,⁷ Ergun Çelebi'den de söz etmesi gerekirdi. Ömrünün son zamanlarına kadar dergâhın şeyhliğini yürüttüğü anlaşılan Ergun Çelebi, vefatından önce yerine oğlu Burhaneddin İlyas Çelebi'yi tayin etmiştir⁸.

Görüldüğü gibi Sâkıb Mustafa Dede'nin, Ergun Çelebi hakkında vermiş olduğu bazı bilgiler tarihî gerçeklerle örtüşmemektedir. Dolayısıyla bunların ihtiyatla kullanılması gerektiği muhakkaktır. Ancak bu eksikliklerine rağmen Ergun Çelebi'yle ilgili olarak şimdilik

⁵ Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 102, 122.

⁶ Nuri Özcan, "Celâleddin Ergun", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, VII, s. 247.

⁷ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, II, s. 230.

⁸ Sâkıb Mustafa Dede, *Sefine-i Nefise-i Mevlevîyân*, I, s. 97; Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 124. Mevlevihanenin Ergun Çelebi'den sonraki şeyhleri hakkında bkz. Abdurrahman Doğan, *Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi*, (İstanbul, 2006), s. 63-87.

yegâne kaynak vasfını taşıyan bu eserdeki kayıtlardan, en azından onun XIV. yüzyılın ileri gelen Mevlevi şeyhlerinden olduğu, Konya'daki Mevlevi halifeleri ile irtibatının bulunduğu ve özellikle de Mevleviliğin adab ve erkânı ile Kütahya'da yerleşmesinde önemli rol oynadığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Yaşadığı Dönemin Siyasi Durumu

Sefine'deki kayıtlardan Ergun Çelebi'nin Germiyan Beyliği'nin kurucusu I. Yakub Bey ile onun vefatından sonra başa geçen Mehmed Bey ve Süleyman Şah dönemlerini gördüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ismi anılan Mevlevi şeyhinin yaşadığı dönemdeki siyasi ortamın tasviri, Mevleviliğin Kütahya'daki yayılış sürecinin takibi bakımından önemlidir.

Ergun Çelebi'nin posta oturduğu I. Yakub Bey dönemi, Germiyanlıların siyasi bakımdan en güçlü oldukları devreyi teşkil eder⁹. Kütahya havalisinden başka Afyonkarahisar, Uşak ve Denizli taraflarına da hâkim olan beyliğin bu dönemde Batı Anadolu'da hüküm süren Aydın, Mentеше ve Saruhanoğulları üzerinde belli bir nüfuzunun bulunduğu görülmektedir. XIV. yüzyıl müelliflerinden İbn Fazlullah el-Ömerî, Yakub Bey'in Türk emîrlerinin en büyüğü olduğunu ve onların memleketlerine hükmettiğini belirtir. Müellif, ayrıca Germiyan hükümdarının 700 şehir ve kaleye, pek çok atlı askere sahip olduğunu, Germiyan atlarının Anadolu'nun en meşhur atları olarak tanındığını kaydeder¹⁰.

Yakub Bey döneminde Bizans'la Germiyanlılar arasında karşılıklı savaşların vuku bulduğu bilinmektedir. Bu mücadeleler sonunda Ayasluk (Selçuk) ve Tire'de hâkimiyet sağlanmış, ayrıca Buldan'ın (Denizli) doğusundaki Tripolis ile Simav yakınlarındaki Angir (Hısarköy) ele geçirilerek Philadelphia (Alaşehir) vergiye bağlanmıştır. El-Ömerî'nin, Yakub Bey zamanında Bizans'tan her yıl 100.000 dinar vergi ile değerli hediyelerin geldiğini belirtmesi,¹¹ beyliğin bu dönemdeki siyasi kudretini göstermesi bakımından önemlidir.

⁹ I. Yakub Bey dönemi hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoynlu, Karakoyunlu Devletleri*, (Ankara, 1988), s. 41-44; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi (1300-1429)*, (Ankara, 1974), s. 35-46.

¹⁰ Bkz. *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, Nşr. Franz Taeschner (Al-Umari's Bericht Über Anatolien in Seinem Werke Masalik al-Absar fi Mamalik al-Amsar), (Leipzig, 1929), s. 35.

¹¹ *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâlikü'l-Emsâr*, s. 35.

Yakub Bey'in Osmanlılarla ilişkileri Beylikler üzerindeki himaye politikası nedeniyle hasmane bir çizgide gelişmiştir. Osmanlı kroniklerine göre¹² Germiyanlıların teşviki ile Çavdar Tatarlarının Osmanlı topraklarına hücum ederek Karacahisar şehrini ve pazarını yağmalamaları, ayrıca Germiyanlılara mensup bir mültezimin Eskişehir pazarında alışveriş yapan halktan vergi almaya kalkması, aradaki husumeti arttırmış ve taraflar arasında askerî mücadelenin yaşanmasına sebep olmuştur. Uzun süre hükümdarlıkta bulunan Yakub Bey'in ne zaman vefat ettiği ve mezarının nerede olduğu bilinmemektedir. Onun, 1340 yılında Mısır Memlûkluları ile mektuplaşmasına dayanılarak bu tarihlerde hayatta olduğu kabul edilmektedir.

Yakub Bey'in vefatından sonra beyliğin başına oğullarından Mehmed Bey geçmiştir. Ancak kaynaklarda onun dönemiyle ilgili tafsilatlı bilgiye rastlanmamaktadır. Lakabının "Çahşadan"¹³ olduğu bilinen bu hükümdarın iktidarında Beyliğin babasının zamanındaki kudrette olmadığı, daha önceden Germiyanlılara bağlı olan Aydınogulları Beyliği'nin serbest kaldığı anlaşılmaktadır¹⁴. II. Yakub Bey tarafından tanzim ettirilen taş vakfiyede onun, daha önce Katalanlar tarafından zapt edilmiş olan Kula ve Angir taraflarını geri aldığı kaydedilir¹⁵.

Mehmed Bey'den sonra lakabı bazı kaynaklarda¹⁶ "Şah Çelebi" olarak zikredilen Süleyman Şah hükümdar olmuştur¹⁷. Tahta geçiş tarihi 1361 olarak kabul edilen bu hükümdarın saltanatının ilk yılları sakin geçmiştir. Ancak onun, daha sonra Karamanoğulları'na karşı kendisine sığınan Hamidoğlu İlyas Bey'e yardım etmesi, iki beyliğin arasının açılmasına neden olmuştur. Bir taraftan güçlü Karamanoğulları, diğer tarafta da sürekli genişleyen Osmanlılar karşısında sıkışan Süleyman Şah, beyliği muhafaza etmek maksadıyla çareyi Osmanlı

¹² Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, Haz. N. Atsız, (İstanbul, 1949), s. 93-94, 108; Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, Yay. F. Reşit Unat-M. Altay Köymen, (Ankara, 1995), I, s. 89, 123-125.

¹³ Mücadeleci, muharip anlamına gelmektedir. (Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 44, not:4).

¹⁴ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 44; Varlık, *Germiyanogulları Tarihi*, s. 47-48.

¹⁵ Taş vakfiyedeki bu kayıtlar için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, (İstanbul, 1932), s. 82.

¹⁶ Mesela bkz. 438 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkı Basım, I, (Ankara, 1993), s. 113, 117, 124; Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadi, *Bezmi u Rezm*, çev. M. Öztürk, (Ankara, 1990), s. 358.

¹⁷ Süleyman Şah dönemi hakkında geniş bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 45-46; Varlık, *Germiyanogulları Tarihi*, s. 53-66.

himayesine girmekte görmüş ve kızını I. Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid'e vermiştir. Osmanlı kroniklerinde onun, oğlu II. Yakub Bey'i yanına çağırarak Germiyan topraklarının muhafazası için Osmanlılarla birlikte hareket etmesini ve kızlarından birinin Yıldırım Bâyezid'e verilmesini tembihlediği kaydedilir¹⁸. 1381 yılında yapılan ve Anadolu Beylikleri ile Memluklardan elçilerin de katıldığı düğün¹⁹, Osmanlılar açısından âdeta bir gövde gösterisine dönüşmüştür. Çeyiz olarak Kütahya, Tavşanlı, Simav ve Eğrigöz (Emet) dolaylarını Osmanlılara bırakan Süleyman Şah, Kula kasabasına çekilerek burada vefat etmiştir (1387). Germiyan topraklarının Osmanlılara verilmesiyle bundan sonra beylik üzerinde Osmanlı nüfuzu başlamıştır.

Buraya kadarki izahattan anlaşılacağı üzere I. Yakub Bey döneminden Süleyman Şah'ın saltanatının sonuna kadarki devrede Germiyan Beyliği'nde herhangi bir taht kavgası söz konusu olmamıştır. Gerek Bizans gerekse çevredeki Anadolu Beylikleri olan çekişme ve mücadeleler de beyliği sarsacak nitelik taşımamaktadır. Bu durum tabii olarak ülkede uzun süre siyasi istikrar ve sükûnetin hâkim olmasına zemin hazırlamıştır.

Sosyal Hayat

Germiyan topraklarında daha beyliğin kuruluş yıllarından itibaren sağlanan siyasi istikrar ve emniyet, Mevlevilikten başka Anadolu'nun dinî ve sosyal hayatındaki etkisiyle tanınan Ahîlik ve Bektaşîliğe mensup zümreleri de bu muhite cezbetmiştir. Bunlardan Bektaşîliğe mensup olanlar daha ziyade kırsal kesimlerde tutunma imkânı bulurken, Ahî teşkilatına bağlı olanlar da hem kırsaldaki yerleşim birimlerinde hem de şehir merkezlerinde kümelenmişlerdir.

Ahilerin Kütahya ve çevresine ilk defa ne zaman yerleştikleri, başka bir ifade ile yöredeki ilk Ahîlerin kimler olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu zümrelere ait müesseselerin I. Yakub Bey'in hükümdarlık döneminde mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Kütahya şehir merkezinde Paşam Sultan Mahallesi'ndeki Kurşunlu Camii'ne ait bir kitabedeki kayıtlar, bu husustaki kanaatimizi desteklemektedir. 779/1377-1378 tarihini taşıyan kitabenin metni şöyledir²⁰:

¹⁸ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 129; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 205.

¹⁹ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 129-131 ve Neşrî'de *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, s. 205-209'da bu düğünden genişçe bahsedilir.

²⁰ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 77; Ali Osman Uysal, *Germiyan oğulları Beyliği'nin*

'Ammere heze'l-mescidü'l-mübârek bereketü'l-İslâm ve'l-müslimîn mefhar-i ehl el-fütüvvet ve'l-mürüvvet el-Şeyh Mehmed ibn Şeyh Alâeddin ibn Şeyh Nureddin fî şuhûrî senet-i tis'a ve seb'in ve seb'a mie. Tanefha-sûr ma'mûr bâd.

Kitabeye göre cami Şeyh Mehmed tarafından yaptırılmış olup bu şahıs fütüvvet ehline, yani Ahî teşkilâtına mensuptur²¹. Caminin hemen yakınında bulunan Paşam Sultan veya Seyyid Nureddin Türbesi olarak bilinen yapıda yer alan bir kitabede²² ise, Şeyh Mehmed'in torunu ve aynı zamanda Kemaleddin Paşa'nın da oğlu olduğu kaydedilen Hacı İbrahim Cemal isimli bir şahıstan söz edilmektedir. Şu hâlde Hacı İbrahim'e kadar gelen bu ailenin silsilesi Seyyid Nureddin ile başlamaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Seyyid Nureddin'in de medfun bulunduğu türbe kitabesindeki "Sülâletün el-meşâyihü'l-kirâm" kaydından hareketle bu ailenin eski bir Ahî ailesi olduğu kanaatinde²³.

XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarına göre²⁴ Kütahya şehir merkezinde Seyyid Nureddin'e ait bir zaviye bulunmakta idi. Paşam Sultan Türbesi'nin çevresinde kurulduğu anlaşılan ve hâlen mevcut olmayan bu zaviyenin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak Seyyid Nureddin'in, yukarıda sözünü ettiğimiz ailenin ilk cediti ve onun 1377-78 tarihli cami kitabesinde ismi geçen torunu Şeyh Mehmed'e göre iki kuşak önce yaşamış olması, zaviyenin XIV. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Buna göre zaviye, Germiyanlı Beyliği'nde kurulan ilk Ahî zaviyelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Tahrir kayıtlarında Kütahya ve çevresinde Ahîlere ait başka zaviyelere de rastlanmaktadır. Bunlardan Ahî Erbasan, Ahî Güveği, Ahî İzzeddin, Ahî Mustafa, Ahî Arslan ve Ahî Evran (Hacı Evran) zaviyeleri Kütahya şehir merkezinde; Ahî Resul, Ahî Hacı, Ahî Doğan, Ahî Sökmen, Ahî Ali ve Ahî Yusuf zaviyeleri ise Kütahya çevresinde-

Mimari Eserleri, (Ankara, 2006), s. 182; Ara Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya*, (İstanbul, 1981-1982), s. 228.

²¹ M. Tayyib Gökbilgin, bu şahıstan Ahî reisi olarak söz etmektedir. Bkz. "Kütahya", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, VI, s. 1124.

²² 825/1421 tarihli bu kitabenin metni için bkz. Uysal, *Germiyanlı Beyliği'nin Mimari Eserleri*, s. 256-257; Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", s. 359.

²³ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 87.

²⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defteri (TD)* 369, s. 8-11; 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 106.

ki yerleşim birimlerinde tesis edilmiştir²⁵. Çoğunun Germiyanlılar dönemine ait olduğunu tahmin ettiğimiz bu müesseselerin, sosyal hayatın tanziminde, özellikle de yörenin iskân ve kolonizasyonunda şüphesiz büyük rolü olmuştur. Nitekim bazı zaviyelerin çevresinde aynı isimle teşekkül eden mahalleler (Ahî İzzeddin, Ahî Erbasan, Ahî Mustafa ve Ahî Evran mahallesi gibi) de bunu açıkça göstermektedir.

Zaviye sahibi Ahîlerin kimliklerinin tespiti oldukça zordur. Bunlardan, kendi ismi ile anılan mahallede zaviyesi/türbesi bulunan Ahî Evran, Anadolu'da Ahîliğin kurucusu olarak kabul edilen Şeyh Nasîrüddin Mahmud ile aynı kişi değildir. Bahsi geçen zaviye Ahî Evran adına Kütahya'daki fütüvvet mensupları ya da onun ismini taşıyan bir zat tarafından tesis edilmiş olmalıdır. Sâkıb Mustafa Dede'nin, Ahî Evran'dan başka Ergun Çelebinin müritleri arasında gösterdiği Ahî Mustafa, Ahî Erbasan ve Ahî İzzeddin'in hangi tarihlerde yaşadıkları kesin olarak bilinmemekle birlikte bu şahısların Germiyan Beyliği dönemi Ahîlerinden olduğunu söylemek mümkündür.

Tahrir kayıtlarında Kütahya çevresindeki söz konusu zaviyelerden başka, yine bazı Ahîlerin adlarını taşıyan köy, mezra ve çiftliklere de tesadüf edilmektedir²⁶. Bunlar Ahî oğlu köyü; Ahî Halil mezarası; Ahî Çakır, Ahî Ece, Ahî Elvan, Ahî Eşraf, Ahî Hâcî, Ahî Mahmud, Ahî Sökmen, Ahî Timur, Ahî Timurtaş ve Ahî Yusuf çiftlikleridir. Zaviyeler konusundaki kanaatimize paralel olarak isimleri belirtilen bu Ahîlerin çoğunun da yine Germiyanlı Beyliği döneminde yaşadıkları söylenebilir.

Tahrir kayıtlarında geçen bu Ahîlerin dışında, bazı vakfiyelerde de Ahî teşkilatına mensup şahsiyetlerin isimlerine rastlanmaktadır. Bunlardan biri Ahî Efendi'dir. Germiyanoglu II. Yakub Bey'in subaşı, Hisar Bey b. Eynehan Bey tarafından tanzim ettirilen 815/1412 tarihli bir vakfiyede,²⁷ vakfın mütevellisi olarak gösterilen bu zatın babasının adı Ahî Mahmud, dedesininki ise Mehmed olarak kaydedilmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, vakfiyede ismi geçen bu şahısların Paşam Sultan Türbesi'nde medfun bulunan Ahî ailesiyle bir ilgisinin olabileceğine dikkat çeker²⁸. Diğer taraftan vakfiyede Ahî

²⁵ BOA, TD 369, s. 11-12, 27-28, 31, 41; BOA, *Evkaf Defteri*, nr. 22211/4; nr. 17742/3; 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 105-106, 109, 111.

²⁶ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 33, 44-46, 111, 116-117, 120.

²⁷ *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defteri*, nr. 608/2, s. 8, satır:17.

²⁸ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 87.

Efendi'nin babası olarak kaydedilen zatın, XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarında bir çiftlik sahibi olarak gösterilen Ahî Mahmud ile aynı kişi olması da ihtimal dâhilindedir.

Germiyan Beyliğinde, Hacı Bektaş Velayetnamesi ile diğer Menâkıbnâmelerinde, çoğu Hacı Bektaş-ı Velî'nin çağdaşı ve aynı zamanda halifesi olarak gösterilen dervişlerin de, yerleştikleri köylerde zaviyeler açarak halk üzerinde manevî nüfuz kurmaya çalıştıkları bilinmektedir. Bunlar arasında ilk akla gelenlerden, Hacım Sultan ve onun baş halifesi olan Burhan Abdal Susuz (Uşak)'da, Resûl Baba ile Seyyid Cemâl Altıntaş ve Hisarcık (Kütahya) çevresinde, Karaca Ahmed de İhsaniye (Afyonkarahisar) taraflarında faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Bu dervişlerden Hacım Sultan'ın, *Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnamesi*'nde Germiyan iline Hacı Bektaş tarafından gönderildiği ifade edilmektedir²⁹. Önceleri Afyonkarahisar civarındaki Üyük köyüne, daha sonra da Sandıklı'ya yerleşen bu derviş, yöre halkının hâl ve hareketlerinden dolayı kendisiyle alay etmesi üzerine burada fazla barınmamış ve Uşak yakınlarındaki Susuz köye (şimdiki Hacım köyü) yerleşmiştir. Burada bir zaviye kurarak vefatına kadar Bektaşiliği yaymakla meşgul olmuştur³⁰. Zaviyeye Germiyan hükümdarı II. Yakub Bey tarafından 1421 tarihinde bazı vakıflar tahsis edilmiştir.

Hacım Sultan'ın baş halifesi olarak bilinen Burhan Abdal, Hacım Sultan Velayetnamesi'ne göre³¹ Horasan diyarındandır. Gördüğü bir rüya üzerine Akkoyunlu yörüklerinin yaylağı olan Susuz'a gelerek Hacım Sultan'ın hizmetine girmiştir. Onunla beraber Menteşe iline, ayrıca Şeyhlü (Çivril'e bağlı Işıklı kasabası) ve Seyitgazi'ye (Eskişehir'e bağlı ilçe) seyahatlerde bulunmuştur. Şeyhine uzun süre hizmet ederek baş halifelğe kadar yükselen bu dervişin, XV. yüzyıl ortalarına doğru Hacım Sultan menâkıbnâmesini yazdığı ve yine bu tarihlerde vefat ettiği tahmin edilmektedir³².

Bektaşî geleneğinde Hacı Bektaş'ın ulu halifelerinden biri olarak kabul edilen Resûl Baba, Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnamesi'ne göre,³³ şeyhi tarafından Altıntaş civarındaki Beşkarış denilen mevkie (şimdi-

²⁹ *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*, Haz. A. Gölpınarlı, (İstanbul, 1958), s. 84.

³⁰ *Das Vilâjet-nâme des Hâdschim Sultan*, Nşr. Rudolf Tschudi, (Berlin, 1914), s. 25-96; Ayrıca bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, "Hacım Sultan", *Türk Ansiklopedisi*, XVIII, 284; Ahmet Yaşar Ocak, "Hacım Sultan", *DİA*, XIV, 505.

³¹ *Das Vilâjet-nâme des Hâdschim Sultan*, s. 52-96.

³² Ocak, "Hacım Sultan", s. 505.

³³ *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*, s. 88-89.

ki Beşkarış köyü) gönderilmiştir. O, burada bir zaviye kurarak yöredeki Hristiyanları İslâm'a davet etmekle meşgul olmuş, bir müddet sonra da Hisarcık'a yerleşmiştir. Ancak zaman zaman Beşkarış'ta oturmaya devam etmiştir. Bu arada Seyyid Cemâl Sultan ile de sohbetlerde bulunmuştur. Ömrünün sonlarına doğru Beşkarış'a gelen Resûl Baba, vefat ettiğinde Ayrıklıçalı denilen yere defnedilmiştir.

Altıntaş civarına yerleşen bir başka Bektaşî dervişi de Seyyid Cemâl Sultan'dır. Ancak o da Resûl Baba gibi burada bir süre ikamet ettikten sonra Hisarcık taraflarına yerleşmiş ve Tökeltik denilen yerde vefat etmiştir³⁴. Hâlen, İhsaniye'ye (Afyonkarahisar) bağlı Döğer kasabasında ismini taşıyan bir türbesi bulunmaktadır. Hasluck,³⁵ Seyyid Cemâl'in Balıkesir taraflarında metfun bulunduğunu belirtmekte ise de Velayetname'de onun, sözü edilen yere geldiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Ali Osman Uysal,³⁶ Altıntaş'a bağlı Işıklar köyünde yaptığı bir incelemeye dayanarak burada bulunan kitabsiz bir türbenin Cemâl Sultan'a ait olabileceğini söyler.

XIV. yüzyılın ileri gelen Bektaşî dervişlerinden olan Karaca Ahmed ise, Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerinden sonra Germiyan bölgesine gelmiştir. Müritleriyle birlikte kendi ismiyle anılan köyü (hâlen İhsaniye'nin bir beldesi) mesken tutan bu derviş, burada bir zaviye inşa ederek hem tasavvufî faaliyetlerle, hem de hekimlikle meşgul olmuştur. Onun, yörede özellikle akıl hastalarının tedavisi ile uğraştığı³⁷ ve bu yönüyle etrafta kısa zamanda tanındığı anlaşılmaktadır. Germiyan'da ne kadar ikâmet ettiği kesin olarak bilinmeyen Karaca Ahmed, daha sonra Akhisar'a yerleşmiş ve burada vefat etmiştir.

Hacı Bektaş Veli kültüne bağlı kalenderi şeyhlerinden olan Öküz (Ekiz) Baba, Şeyhlü'ye bağlı Kuzavdan (Kozavdan) köyünde bir zaviye kurarak yörede tasavvufî faaliyetlerde bulunmuştur. Tahrir kayıtlarına göre zaviyenin kuruluşu XIV. yüzyıla kadar uzanmaktadır³⁸.

³⁴ *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*, s. 81-82.

³⁵ F. R. Haslok, *Bektaşîlik Tetkikleri*, Çev. R. Hulûsi; Haz. K. Akansu, (Ankara, 2000), s. 10.

³⁶ Uysal, *Germiyan oğulları Beyliği'nin Mimari Eserleri*, s. 253-254.

³⁷ Karaca Ahmed'in Manisa taraflarına gitmesinden sonra oğlu Eşref'in, yöredeki hastaların tedavisine devam ettiği anlaşılmaktadır. (Bkz. Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, (İzmir, 1971), I, s. 359.)

³⁸ BOA, TD 369, s. 291-292; Zaviye hakkında daha fazla bilgi için bkz. Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Bazı Tespitler", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu (6-8 Eylül 2006)*, Bildiriler, (Denizli,

Buna göre, Öküz Baba'nın Şeyhlü yöresinde aynı yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür. Kurmuş olduğu tekkenin köyün teşekkül ve gelişmesinde önemli rol oynadığı muhakkaktır.

İlmî Hayat

Germiyanlılarda daha I. Yakub Bey döneminde Kütahya şehir merkezinde 714/1314 tarihinde bir medresenin inşa edilmiş olması, yörede ilmî faaliyetlerinin erken bir zamanda başladığını göstermektedir. Yakub Bey'den sonra beyliğin başına geçen Mehmed Çahşadan döneminde bu tür faaliyetlerle ilgili olarak tafsilatlı bilgi bulunmakla beraber, 1348 yılında Kütahya'da telif edilen bir eserde Ahmed b. Baba b. Abdürrezzak adlı bilgin bir komutandan bahsedilmesi,³⁹ esasen Yakub Bey devrinde başlayan ilmî faaliyetlerin bu hükümdar zamanında da devam ettiğine dair bir fikir vermektedir⁴⁰. Nitekim Mehmed Bey'den sonra beyliğin başına geçen oğlu Süleyman Şah döneminde Germiyan muhitinde seçkin ilim ve edebiyat mensuplarının yetişmiş olması, bu devamlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Gerçekten de Süleyman Şah döneminde Germiyanlılarda ilmî ve edebî faaliyetlerde kayda değer bir canlılık görülmüştür. Bunda, beyliğin hâkim olduğu topraklarda daha I. Yakub Bey zamanından itibaren sağlanan siyasi istikrar ile ticarî faaliyetlerden elde edilen zenginliğin yanı sıra, ulemâ ve şu'arâya karşı gösterilen himâyeci tutumun şüphesiz büyük rolü olmuştur. Bu dönemde saray muhiti ile yakın ilişkileri olan Abdülvacit b. Mehmed, İshak Fakih, Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî ve Ahmed-i Dâî gibi bazı âlim ve şairlerin, telif ve tercüme faaliyetleri ile öne çıktıkları görülmektedir.

Bu şahsiyetlerden Horasan'ın Meşhed şehrinde Anadolu'ya gelerek Kütahya'ya yerleşen Abdülvacit, Taşköprüzade'deki kayıtlara göre aklî ilimlerde, fıkıh, hadis, tefsir ve edebiyatta zamanın ileri gelen âlimlerinden, aynı zamanda da meşhur bir şair ve hattat idi⁴¹.

2007), I, s. 174.

³⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 213.

⁴⁰ Süleyman Şah döneminde devlet adamlığından ziyade şairliği ile öne çıkan Şeyhoğlu Mustafa'nın da, Mehmed Bey döneminde "Paşacuk Ağa" olarak tanınan Paşa Ağa b. Hoca Paşa'nın himâyesinde Germiyan sarayının hizmetinde bulunduğu bilinmektedir (Ömer Faruk Akün, "Şeyh-oğlu", *İA*, XI, s. 481-482).

⁴¹ Taşköprüzâde, *Şakayıku'n-Numâniyye*, trc. Mecdî Mehmed Efendi, (İstanbul, 1269), s. 66; Ayrıca bkz. Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-Tevârih*, haz. İ. Parmaksızoğlu, (Ankara, 1992), V, s. 42.

Kendi ismi ile anılan medresedeki uzun süren müderrisliği döneminde fıkıhla ilgili *Şerhu'n-Nükaye fi İlmi'l-Hidâye* ile Molla Fenarî'nin oğlu Muhammed Şah'a ithaf ettiği *Usturlab*⁴² adındaki eserleri kaleme almış, ayrıca Çağminî'nin *Mülahhas* isimli eserine bir de şerh yazmıştır⁴³. Aydın Sayılı, Abdülvâcid'in Kütahya'da unutulmamasının, onun Mevlevilikle olan gerçek veya mefhum ilgisinden kaynaklandığı kanaatindedir⁴⁴.

Kadı, diplomat ve ilim adamı hüviyeti ile uzun süre Germiyanlıların hizmetinde bulunan İshak Fakih'in ismine ilk olarak 765/1363 tarihinde Germiyan oğlu I. Yakub Bey'in oğlu Musa Bey tarafından tanzim ettirilen bir vakfiyede rastlanmaktadır⁴⁵. Eğirdir'de bulunan bir Mevlevihane için düzenlenen bu vakfiyede İshak Fakih, şahitler arasında gösterilmekte ve ismi "el-hac İshak Fakih İbn el-hac Halil" olarak kaydedilmektedir. Süleymanşah döneminde saray çevresinde önemli bir mevkide bulunduğu anlaşılan bu âlim, 1381 yılında ismi anılan hükümdarın kızının Yıldırım Bayezid'e verilmesi yönünde görüşme yapmak üzere Bursa'ya giden heyetin başında diplomat olarak görevlendirilmiştir⁴⁶.

Germiyan sarayına yakınlığı ile tanınan ve nüfuzlu, ilim sahibi bir aileye mensup olan Şeyhoğlu Mustafa'nın iyi bir eğitim gördüğü anlaşılmaktadır⁴⁷. Nitekim onun, dönemin ilim ve edebiyat dili olan Arapça ve Farsçayı bu dillerden tercüme yapacak derecede iyi bilmesi, bu yöndeki kanaati kuvvetlendirmektedir. Germiyan sarayında nişancılık ve defterdarlık görevlerinde bulunduğu bilinen Şeyhoğlu Mustafa, Süleyman Şah adına ahlâk ve siyasetle ilgili *Kabûsnâme* ve *Marzubânnâme* adlı eserleri tercüme ettikten sonra, Mesnevi tarzındaki *Hurşîdnâme*'sini yazmaya başlamış, ancak Germiyan hükümdarının ölümü (1387) üzerine eserini, bu sırada Kütahya valisi olan da-

⁴² Eser manzum olarak 802/1399 yılında kaleme alınmıştır (Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, Trc. R. Balcı, (İstanbul, 2007), IV, s. 1378).

⁴³ Bu şerh, Osmanlı hükümdarı II. Murad'a sunulmuştur (Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, (İstanbul, 1997), I, s. 388).

⁴⁴ Bkz. "Vâcidiyye Medresesi, Kütahya'da Bir Ortaçağ Rasathânesi", *Belleten*, 12/47 (1948), s. 656.

⁴⁵ Süleyman Gönçer, "Değerli Bir Belge, Bir Vakıfnâme", *Taşpınar*, 89 (1942), s.111, 113.

⁴⁶ Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nüma*, I, s. 205; Ferudun Bey, *Münşeâtü's-Selâtn*, (İstanbul, 1274), I, s. 89.

⁴⁷ Kathleen, Burrill, "Sheykh-oghlu", *Encyclopedia of Islam* (new edition) IX (1997), s. 418.

madı Yıldırım Bayezid'e sunmak durumunda kalmıştır⁴⁸. O, *Hurşîdnâme*'sinde bu durumu izah ederken hem eski, hem de yeni hâmisine olan methini dile getirmeyi de unutmamıştır⁴⁹.

İlim adamlığından ziyade şairliği ile tanınan Ahmed-i Dâî, Sehî ve Gelibolulu Âli'ye göre Germiyan'da bir müddet kadılıkta bulunmuştur⁵⁰. Onun bu görevi Süleyman Şah'ın kızıyla Yıldırım Bayezid'in evlenmesi münasebetiyle Kütahya'nın Osmanlılara çeyiz olarak verildiği tarihlerde yerine getirdiği tahmin edilmektedir. Germiyan topraklarının Yıldırım Bayezid tarafından ilhakından sonra Emîr Süleyman'ın yanına gittiği anlaşılan şair, bu şehzadenin öldürülmesinden sonra sırasıyla Musa Çelebi, Mehmed Çelebi ve son olarak da Sultan II. Murad'ın himayesine girmiş ve bu süre zarfında telif ve tercüme faaliyetleri ile meşgul olmuştur⁵¹.

Germiyan sarayı ile ilişkisi bulunan bir diğer şair de Ahmedî'dir. Bu irtibatın ne zaman başladığı konusunda kaynaklarda sarih bir bilgi bulunmamakla birlikte şairin, Mısır'daki tahsilinden sonra Germiyan'a geldiği ve dönemin hükümdarı Süleyman Şah'ın yakın çevresine dâhil olduğu tahmin edilmektedir. Bazı araştırmalarda onun, Germiyan beyinin hocalığına tayin edildiği ve kendisinin şiire yönelmesinde bu hükümdarın etkisinin olduğu belirtilir⁵². Süleyman Şah'ın Kula'ya çekilmesiyle hâmisiz kalan Ahmedî, bu sırada Kütahya sancak beyi olan Yıldırım Bâyezid'in himayesine girmiştir. Bir süre sonra bu hükümdarın oğullarından Emîr Süleyman'a intisap eden şair, onun ölümünü müteakip Çelebi Mehmed'in yakın çevresine katılmıştır⁵³.

⁴⁸ Sehî, *Tezkire*, Haz. M. İsen, (İstanbul, 1980), s. 113.

⁴⁹ Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, s. 50; Varlık, *Germiyanogulları Tarihi*, s. 54-56; F. Nafiz Uzluk, "Germiyanoglu Yakub II. Bey'in Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, VIII (1969), s. 81.

⁵⁰ Sehî, *Tezkire*, s. 113; Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Kühnü'l-Ahbâr*, Haz. A. Uğur-A. Gül-M. Çuhadar-İ. Hakkı Çuhadar, (Kayseri, 1997), I, s. 219.

⁵¹ Ahmed-i Dâî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Sehî, *Tezkire*, s. 113; Latîfi, *Tezkire*, Haz. M. İsen, (Ankara, 1999), s. 104; İ. Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâî'nin Hayatı ve Eserleri*, (İstanbul, 1952); Günay Kut, "Ahmed Dâî", *DİA*, II, 56-58.

⁵² Mesela bkz. Halil İnalçık, "Klasik Edebiyat Menşei: İranî Gelenek, Saray İşret Meclisleri ve Musâhib Şâirler", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ed. T. Sait Halman, (İstanbul, 2007), I, s. 265.

⁵³ Ahmedî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Taşköprüzâde, *Şakayık-ı'n-Numâniyye*, s. 70; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şu'arâ*, nşr. Meredith-Owens, (London, 1971), s. 39b; M. Fuad Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, (İstanbul,

Dönemin ilmî müesseseleri medreselere gelince, Germiyanlı Beyliği'nde ilk medresenin daha XIV. yüzyıl başlarında kurulduğu yukarıda ifade edilmişti. I. Yakub Bey döneminin ileri gelen ümerâsından Emîr Mübârezeddin Umur b. Savcı tarafından Kütahya şehir merkezinde rasathâne olarak yaptırıldığı tahmin edilen bu medreseden sonra, XIV. yüzyılın ikinci yarısında banisinin Balabân isminde bir zat olduğu anlaşılan Balabâniye Medresesi kurulmuştur. Bunlardan başka yine şehir merkezinde II. Yakub Bey ile dönemin ileri gelen devlet adamlarından İshak Fakih tarafından da külliye bünyesinde birer medrese inşa ettirilmiştir.

Bu müesseselerden “Demirkapı” ismiyle de bilinen Vâcidiye Medresesi'nin⁵⁴ banisinin ismi ve inşa tarihi kitabesinde kayıtlıdır. Kitabenin son satırındaki “min cizyeti Alaşehir” kaydı, medresenin Alaşehir Hristiyanlarından alınan cizye gelirleri ile yaptırıldığını göstermektedir. Dengeli bir plan dâhilinde düzgün yapısıyla ve süslemesiz sade taç kapısıyla dikkat çeken eser,⁵⁵ tek katlı ve revaksız olarak inşa edilmiştir. Avlu kubbesi ile ana eyvan yanındaki iki odanın kubbelelerinin açık olması, araştırmacıların ilgisini çekmiş ve yapının bir rasathane olarak kurulduğu fikri zamanla ağırlık kazanmıştır⁵⁶. Diğer taraftan iki yarım kubbe altında birbiri ile aynı ölçülere sahip iki odanın yer alması ise, medresede müstakil iki kürsünün bulunma ihtimali üzerinde durulmasına neden olmuştur.

Vâcidiye Medresesi'nde Abdülvâcîd'e kadar görev yapan müderrislerin kimlikleri hususunda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Süleyman Şah zamanında medreseye tayin edilen ve aslen Horasanlı olan Abdülvâcîd'in ise, vefatına (1434) kadar bu görevini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Vakfiyesi mevcut olmayan medrese ile ilgili olarak 1530 tarihli muhasebe defterinde bazı kayıtlar yer almaktadır. Buna göre müesseseye, Kütahya'ya bağlı Senir Köyü ile şehir merkezindeki bazı dükkânların gelirleri tahsis edilmiştir. Kayıtlarda ayrıca II. Yakub Bey'in, Kütahya merkezinde yaptırmış olduğu imâretin mahsulünden günlük beş akça ile Eğrigöz

1931), s. 11; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, (İstanbul, 1937), I, s. 373; Günay Kut, “Ahmedi”, *DİA*, II, 165-167.

⁵⁴ Medrese, Evliya Çelebi'de (*Seyahatnâme*, IX, Haz. S. Ali Kahraman, (İstanbul, 2011), s. 24) “Germiyanoglu Medresesi” olarak geçer.

⁵⁵ Medresenin mimarîsi hakkında geniş bilgi için bkz. Uysal, *Germiyanogulları Beyliği'nin Mimari Eserleri*, s. 211-216; Altun, “Kütahya'nın Türk Devri Mimarîsi”, s. 322-325.

⁵⁶ Sayılı, “Vâcidiye Medresesi”, s. 655-666.

(Emet) kasabasının cizye gelirlerinden günlük altı akçayı, medresede görev yapan müderrislerin tasarruf etmesi için tahsis ettiği de ifade edilmektedir⁵⁷.

Kütahya şehir merkezinde Yeni Mahalle'de, Lala Hüseyin Paşa Hamamı'na ve Evliya Çelebi Ortaokulu'na yakın bir yerde bulunduğu bilinen Balabâniye Medresesi bugün tamamen ortadan kalkmıştır. "Balabân Paşa" ve "Nallı Medresesi" diye de tanınan,⁵⁸ bânisi ve inşa tarihi hakkında bilgi bulunmayan eserin, mimarî yapısı göz önünde tutularak XIV. yüzyılın ikinci yarısında kurulduğu düşünülmektedir⁵⁹. Tahrir defterlerinde II. Yakub Bey'in, imaretin gelirlerinden Balabâniye Medresesi için bir kısım gelirler tahsis ettirdiğine dair kayıtların yer alması⁶⁰, taş vakfiyenin tamamlandığı tarih olan 1411 yılından önce bu medresenin ayakta olduğunu göstermektedir.

Vâcidiye Medresesi gibi Balabâniye Medresesi'nin de vakfiyesine rastlanılmamıştır. Müessesenin 1530 yılındaki vakıfları, Kütahya'daki dört adet dükkân kiralaları ile bazı bahçe ve yerlerin gelirinden oluşmaktadır. Kayıtlarda Germiyanoglu II. Yakub Bey'in, imaretinin gelirlerinden günlük sekiz akçayı, medresede görev yapacak olan müderrislerin tasarrufuna bağışladığı da ifade edilmektedir⁶¹.

Sonuç

Anadolu Beylikleri döneminin popüler tarikatlarından olan Mevleviliğin nüfuz sahasına XIV. yüzyıl başlarından itibaren Germiyanlıların merkezi Kütahya'ya da dâhil olmuştur. Beyliğin kuruluş yıllarında Mevlevi halifelerinden Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi'nin çabaları ile saray çevresinde tutunmaya çalışan bu tarikat, esas gelişimini Celâleddin Ergun Çelebi'nin meşihatlik döneminde tamamlamıştır. Kendi ismiyle tanınan dergâhta vefatına kadar postta oturan bu Mevlevi şeyhinin, beyliğin kurucusu I. Yakup Bey ile Mehmed Çahşadan ve Süleyman Şah'ın saltanatını gördüğü anlaşılmaktadır. Bu hükümdarlardan Yakub Bey'in iktidarda olduğu dönem Germiyanlıların siyasi ve askerî bakımdan en kuvvetli olduğu devreyi teşkil

⁵⁷ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 103.

⁵⁸ Hamza Güner, *Kütahya Camileri*, (Kütahya, 1964), s. 87.

⁵⁹ Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", s. 334.

⁶⁰ BOA, TD 369, s. 204; 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 103.

⁶¹ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 103; Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyılda Kütahya Şehri ve Eserleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3 (1987), s. 231.

eder. Mehmed Çahşadan döneminde her ne kadar beyliğin kuvvetinde bazı zafiyetler söz konusu olduğu anlaşılmakta ise de, I. Yakub Bey zamanında sağlanan siyasi istikrar ve emniyetin gerek bu dönemde gerekse Süleyman Şah'ın saltanatında muhafaza edildiğini söylemek mümkündür. Germiyan topraklarında hâkim olan bu istikrar ve elde edilen maddi zenginlik, şüphesiz sosyal ve ilmî hayattaki gelişmeyi de beraberinde getirmiş, Germiyan muhiti ilmî, edebî ve tasavvufî zümreler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde devlet idarecilerinin himayesini gören ulema ve şu'ara, saray çevresinde kümelenirken, dönemin dinî ve sosyal hayatındaki ağırlığı ile bilinen Ahilik ve Bektaşilik gibi teşekküller de şehir merkezleri ile kırsal çevrelerde yayılma imkânı bulmuşlardır.